

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการดำเนินงานการนิเทศภายในโครงการสนับสนุนการนิเทศภายในโรงเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดลำปาง ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 1.1 ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 1.2 ความสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 1.3 จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 1.4 หลักการนิเทศภายในโรงเรียน
2. บุคลากรทางการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 2.1 บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 2.2 บทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน
3. แนวปฏิบัติและวิธีการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 3.1 งานนิเทศภายในโรงเรียน
 - 3.2 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 3.3 โครงการสนับสนุนการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน

1.1 ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จึง

จำเป็นที่บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องมีความรู้ความเข้าใจ และมีความร่วมมือกันในการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นระเบียบแบบแผน และมีการดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการ โดยมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน ไว้ดังต่อไปนี้

ลีปนนท์ เกตุทัต (2518) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน เป็นการนิเทศการศึกษา โดยอาศัยบุคลากรภายในโรงเรียนเองเป็นผู้นิเทศ ได้แก่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หรือ หัวหน้าหมวดวิชา รวมทั้งครูที่มีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญ ตลอดจนมีประสบการณ์ในการสอนเฉพาะสาขาวิชา บุคลากรเหล่านี้จะต้องสามารถทำการนิเทศครูภายในโรงเรียน ในรูปของการเป็นที่ปรึกษา การปรึกษางานในหมู่คณะ การให้ความรู้เพิ่มเติม โดยถือหลักการผัดกันกำลังกันปฏิบัติงานให้สำเร็จด้วยดีได้

กฤษณี น้ำเพชร (2521) ได้สรุปความหมายของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ว่า เป็นความพยายามทุกชนิดของผู้บริหารโรงเรียน ในอันที่จะปรับปรุงส่งเสริมประสิทธิภาพ ในด้านการเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้ดีขึ้น

อาคม จันทสุนทร (2533) ได้ให้ความหมายของการนิเทศภายใน หมายถึง การจัดการของบุคลากรภายในโรงเรียน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ หรือ ประสานงานกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยเฉพาะบุคลากรในโรงเรียนในอันที่จะพัฒนา หรือ ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ กระบวนการปฏิบัติงานที่ผู้บริหารและครูอาจารย์ในโรงเรียนร่วมมือกันจัดขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุงงานต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ให้ความหมายว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียนในการที่จะแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาการทำงานของครูให้มีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2535) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน หมายถึง การทำงานของผู้บริหารโรงเรียนที่ทำงานร่วมกับครูในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้

จากความหมายการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนของนักการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ นอสรูปได้ว่า การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน หมายถึง การทำงานร่วมกันระหว่าง ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูในการที่จะส่งเสริมให้มีการพัฒนาการเรียนการสอน และการทำงานของครูอย่างมีขั้นตอน เพื่อที่จะส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน

1.2 ความสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียน นับได้ว่ามีความสำคัญต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน ในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ครูมีความ ตื่นตัวและเตรียมพร้อมทางด้านวิชาการ และในด้านการจัดการเรียนการสอน ดังจะเห็นได้จาก รายงานการฝึกปฏิบัติงาน "โครงการส่งเสริมการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดราชบุรี" ของนิสิตปริญญาโท สาขาวิชานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร (2524) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน ดังต่อไปนี้

1. ช่วยส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียน เพราะถ้าไม่มีการนิเทศภายในแล้ว ครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนอาจจะเอาแบบอย่างที่ไม่ถูกต้องจากครูคนอื่น
2. ช่วยพัฒนาความเจริญทางด้าน การเรียนการสอนและทางวิชาการของครู
3. การนิเทศภายในจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถจำแนกคุณภาพของครูในโรงเรียน และ ได้ทราบเกี่ยวกับความต้องการในการเรียนการสอน
4. ช่วยให้ครูได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา
5. เป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของคณะครู เพราะก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในการทำงาน
6. ช่วยในการเสริมสร้างกำลังของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารการศึกษา ซึ่งไม่มีเวลาพอในการนิเทศการศึกษาได้อย่างทั่วถึง

นอกจากความสำคัญของการนิเทศภายในแล้ว ในปัจจุบันการนิเทศภายในโรงเรียน มีความจำเป็นต่อโรงเรียนเป็นอย่างมาก เพราะมีข้อจำกัดของการนิเทศจากบุคลากรภายนอก โรงเรียนอย่างเช่น ศึกษานิเทศก์ เป็นต้น อีกทั้งบุคลากรภายในโรงเรียนในปัจจุบันเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถมากขึ้น และเป็นบุคคลที่ได้รับทราบถึงสภาพของปัญหา และความต้องการภายในโรงเรียนของตนเองได้ดีกว่าบุคลากรที่อยู่ภายนอกโรงเรียน ซึ่งการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการนิเทศที่มีความสอดคล้องกับหลักการ และปรัชญาของการนิเทศอยู่แล้ว ดังเหตุผลจากรายงานการสัมมนาการนิเทศและพัฒนาหลักสูตร เรื่อง "การนิเทศภายในโรงเรียนของตนเอง" ของนิสิตปริญญาโท แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2518) ได้สรุปถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. เป็นการส่งเสริมคุณภาพด้านการเรียนการสอนภายในโรงเรียน
2. เป็นการพัฒนาความเจริญด้านการสอนและทางวิชาการแก่ครู
3. โรงเรียนต้องมีการนิเทศ เพราะโครงการที่ประกอบด้วยข้อมูลจากการนิเทศจะ ช่วยในการจำแนกคุณภาพครู และยังสามารถช่วยในการตัดสินใจหาทางอย่างใดในโรงเรียนได้
4. การนิเทศภายในสามารถกระตุ้นนำทางความคิดใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นกับครูภายในโรงเรียน โดยเฉพาะกรณีที่น่าเอาเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ ตลอดจนการวิจัยมาใช้จะเป็นการ ช่วยในการเก็บข้อมูลในการนิเทศการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ
5. โรงเรียนมีความจำเป็นจะต้องให้ครูทำงานต่อเนื่องกันไป เพราะไม่มีหลักประกันว่า ครูที่ผ่านสถาบันฝึกหัดครูแล้ว จะเป็นครูที่มีประสิทธิภาพตลอดไป โดยไม่ต้องมีการนิเทศ เพราะความก้าวหน้าทางวิชาการที่เพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ
6. เพื่อเป็นการให้ครูเข้าใจวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป ปรัชญาของโรงเรียน วัตถุประสงค์ของโรงเรียน เพื่อช่วยให้การดำเนินการสอนบรรลุวัตถุประสงค์
7. เพื่อเป็นการส่งเสริมขวัญและกำลังใจของคณะครู และก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในการทำงาน เพื่อจะได้ร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายอันเดียวกัน มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรักและภักดีใจในอาชีพครูที่ตนปฏิบัติอยู่

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ยังได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในว่าเป็น เพราะ

1. ศึกษานิเทศก์มีจำนวนจำกัดนิเทศได้ไม่ทั่วถึง
2. สภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งแตกต่างกัน
3. บุคลากรในโรงเรียนปัจจุบันมีศักยภาพสูง การนิเทศภายในจะช่วยกระตุ้นให้ครูได้ใช้และพัฒนาศักยภาพของตนเองได้สูงสุด
4. คุณภาพการศึกษาเกิดจากความร่วมมือและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในโรงเรียน การนิเทศภายในโรงเรียนจะส่งเสริมและเร่งระดมความร่วมมือได้ดีที่สุด

จะเห็นได้ว่าจากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว จึงพอสรุปถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า เป็นเพราะมีความจำกัดในการให้บริการของผู้นิเทศจากภายนอกโรงเรียน อย่างเช่น ศึกษานิเทศก์ เป็นต้น อีกทั้งสภาพของความแตกต่างของปัญหาและความต้องการของแต่ละโรงเรียนที่ไม่เหมือนกัน และความสามารถของบุคลากรในโรงเรียนในปัจจุบันนี้เป็นบุคคลที่มีความสามารถมากอย่างเพียงพอ และยังมีความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักการและปรัชญาของการนิเทศภายในอีกด้วย

1.3 จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

ในการดำเนินงานใด ๆ ก็ตาม จำต้องมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานนั้น ๆ เพราะจุดมุ่งหมายจะช่วยในการที่จะให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถมองเห็นแนวทางในการทำงาน และยังจะทำให้งานนั้นบรรลุผลตามแนวทางที่ได้วางไว้อีกด้วย ดังนั้นการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียนจึงจำต้องมีจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายใน เพราะจะเป็นส่วนที่ช่วยให้การดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียน บรรลุผลได้ตามที่นักวิชาการได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

บันลือ นฤกษ์วัน (2535) และวรรณพร ภิรมย์รัตน์, วิริยะ นุญะนิवासน์ (2536) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนได้อย่างสอดคล้องกัน 5 ประการ คือ

1. เพื่อพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้มีความรู้ มีทักษะและเพิ่มความสามารถในการ

ปฏิบัติงาน และมีเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน

2. เพื่อพัฒนาวิธีการปฏิบัติงาน โดยการนำหลักการนิเทศการศึกษา และกระบวนการศึกษามาใช้ในการบริหารงานโรงเรียน เพื่อให้งานการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. เพื่อประสานความสัมพันธ์อันดีในกลุ่มผู้ร่วมปฏิบัติงาน และผู้ที่เกี่ยวข้อง
4. เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ สร้างความมั่นใจ ความสบายใจ ความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงานแก่บุคลากรในโรงเรียน
5. เพื่อติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ ตามเงื่อนไขหรือข้อตกลงที่ได้ร่วมกันวางแผนไว้ ตลอดจนการประสานงานและอำนวยความสะดวกอย่างสม่ำเสมอ

1.4 หลักการนิเทศภายในโรงเรียน

หลักการทั้งหลายเกิดขึ้นจากความคิด ความเชื่อ ซึ่งเป็นที่ยอมรับ เพื่อนำไปเป็นกรอบในการกำหนดแนวปฏิบัติ หรือ วิธีการทำงานที่เหมาะสม เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับหลักการสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้กล่าวถึงมีดังนี้

1. ถูกต้องตามหลักวิชาการ
2. เป็นวิทยาศาสตร์ ทำงานมีระบบ
3. เป็นประชาธิปไตย
4. เป็นการสร้างสรรค์
5. เชื่อมั่นในความสามารถของครู
6. พัฒนาวิชาชีพมากกว่าความสัมพันธ์ส่วนบุคคล
7. บรรยากาศเป็นกันเอง

ส่วนวรรณพร ภิรมย์รัตน์ และวิริยะ บุญยชนิวาสน์ (2536) ได้ให้หลักการสำคัญของการนิเทศภายในไว้ คือ

1. การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการพัฒนาร่วมกันของผู้บริหารโรงเรียน

และคณะผู้นิเทศกับผู้บริหารนิเทศ โดยปฏิบัติกรอย่างเป็ระบบมีขั้นตอนการปฏิบัติงานชัดเจน
ต่อไปนี้

2. การนิเทศภายในโรงเรียน เน้นบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตย สอรับใน
ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สอรับในบทบาทหน้าที่ของผู้ร่วมงาน และภารกิจที่กำหนดร่วมกัน

3. การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการสร้างสรรค์ และส่งเสริมให้บุคลากรใน
โรงเรียนทำงานด้วยความมั่นใจ และภูมิใจในผลงานซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาความก้าวหน้า
ในวิชาชีพ

4. การนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นการตั้งอยู่บนรากฐานของการพัฒนาวิชาชีพมากกว่า
กว่าที่จะเป็นความสัมพันธ์ในแต่ละบุคคล

5. การนิเทศภายในสถานศึกษา มุ่งบรรยากาศที่เป็นกันเอง ได้แก่ กระตุ้นให้เกิด
ความเข้าใจอันดีต่อกัน และช่วยให้ครูเกิดความรู้สึกว่าพบวิธีที่ดีกว่าเดิมในการทำงานให้บรรลุ
วัตถุประสงค์

จากหลักการนิเทศภายในโรงเรียน นอสรุปได้ว่า หลักการนิเทศภายในโรงเรียน
เป็นกระบวนการให้ความรู้่างถูกต้องตามหลักวิชาการ มีการทำงานอย่างเป็ขั้นตอน มุ่ง
บรรยากาศที่เป็นกันเองและเป็นประชาธิปไตย รวมทั้งเป็นการพัฒนาวิชาชีพ และทำให้เกิดความ
เชื่อมั่นในความสามารถของครู รวมถึงความสามารถในการแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ และ
ส่งเสริมให้เกิดความมั่นใจในการปฏิบัติงาน

2. บุคลากรทางการนิเทศภายในโรงเรียน

2.1 บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศการศึกษาเป็นการพัฒนาครูให้สามารถมีวิธีการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น
ขึ้น ทำให้การจัดการศึกษามีคุณภาพตรงตามเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษา ดังนั้น ผู้นิเทศการ
ศึกษาภายในโรงเรียนจึงควรเป็นบุคคลที่อยู่ภายในโรงเรียนรับผิดชอบในการจัดการศึกษาภายใน
โรงเรียน เพราะว่าเป็นผู้ซึ่งมองเห็นถึงปัญหาและความต้องการในการที่จะพัฒนาตัวครู และ
การจัดการเรียนการสอน ดังเช่น อัดัมส์ และดิกกี (Adam and Dickey, 1966) กล่าวว่า

"ผู้บริหาร หรือ ผู้นิเทศ คือ บุคคลใดก็ตามที่มีหน้าที่ในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น เพื่อเพิ่มพูน และ ปรับปรุงสภาพการเรียนการสอน ดังนั้น อาจจะเป็นครูใหญ่ในโรงเรียน หรือผู้ช่วยเหลือแขนง หนึ่งแขนงใดเป็นพิเศษ เช่น พลศึกษา ดนตรี หรืออาจจะเป็นศึกษาธิการ หรือผู้อำนวยการ โรงเรียนก็ได้"

ลูนิย์ เอี่ยมมอคลย์ (2523) ได้กล่าวว่าผู้ที่สามารถทำหน้าที่นิเทศการศึกษาได้ คือ

1. ศึกษาพิเศษ
2. ผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือ อธิการวิทยาลัย ผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ รองอธิการ ฝ่ายวิชาการ หัวหน้าคณะวิชา หัวหน้าสายวิชาต่าง ๆ และหัวหน้าภาควิชาต่าง ๆ
3. ผู้ที่สถานศึกษาเชิญไปให้คำแนะนำเป็นครั้งคราว
4. ครู - อาจารย์ ที่มีความรู้ความสามารถ

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2535) ได้ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับผู้นิเทศภายในโรงเรียนว่า ผู้นิเทศภายในโรงเรียน ก็คือ บุคลากรที่อยู่ภายในโรงเรียน เช่น ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หัวหน้าสายวิชาต่าง ๆ รวมไปถึงครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญ และประสบการณ์ ในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งที่โรงเรียนได้คัดเลือกหรือแต่งตั้งเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือครูในการปรับปรุง การเรียนการสอนให้ดีขึ้น

ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่นิเทศภายใน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร ครู วิชาการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ หัวหน้าสายชั้น รวมถึงครูผู้สอนที่มีความรู้ความ สามารถที่ได้รับการคัดเลือก และแต่งตั้งให้ดำเนินการนิเทศ

2.2 บทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน

ในการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น ผู้มีหน้าที่นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน จะต้อง ทราบเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตนเองในการนิเทศ เพื่อจะได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง สำหรับบทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น มีนักวิชาการได้กล่าว

ไว้มากมาย เช่น วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2535) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. ช่วยเหลือครูในการพัฒนาและปรับปรุงตนเอง
 2. ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตร
 3. ช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการสอนของตนเองให้ดีขึ้น
 4. เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชา ซึ่งอยู่ในโรงเรียนได้ช่วยเหลือเพื่อนครู
 5. ส่งเสริมให้คณะครูมีความสนใจในอุปกรณ์การสอน
 6. ช่วยเหลือครูในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กให้ดีขึ้น
 7. ช่วยเหลือครูในการประเมินผลนักเรียน
 8. ส่งเสริม ชัยยุ ให้ครูรู้จักประเมินผลโครงการปฏิบัติงาน และความก้าวหน้า
- ของตน
9. ช่วยให้ครูประสบผลสำเร็จและมีความรู้สึกมั่นคง

สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) และวรรณพร ภิรมย์รัตน์, วิริยะ บุญยชนิวาสัน (2536) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน บทบาทหน้าที่ของผู้รับการนิเทศ ไว้ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนกับการนิเทศภายในโรงเรียน มีดังนี้คือ

1. จัดประชุมให้ความรู้ และทำความเข้าใจร่วมกันกับครู และบุคลากรภายในโรงเรียนในเรื่องต่อไปนี้
 - 1.1 ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 1.2 ความสำคัญและความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 1.3 ขอบข่ายงานนิเทศภายในโรงเรียน
 - 1.4 การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 1.5 ทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ
 - 1.6 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

2. แต่งตั้งผู้ทำหน้าที่นิเทศ และรับผิดชอบการนิเทศภายในโรงเรียน มีบทบาทในการวางแผนปฏิบัติงาน ร่วมปฏิบัติงานและประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกันกับผู้บริหารโรงเรียน บุคลากรดังกล่าวอาจแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน การแต่งตั้งครูที่ได้รับคัดเลือกจากเพื่อนครูให้เป็นผู้นิเทศ เป็นคณะกรรมการจะช่วยแก้ปัญหาการไม่ยอมรับผู้นิเทศได้ในระดับหนึ่ง และเพื่อให้เกิดการประสานงานที่ดีในการทำงาน ควรแต่งตั้งผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง มนุษย์สัมพันธ์ดี มีความสามารถทางวิชาการ เป็นที่ยอมรับของเพื่อนครู ให้เป็นกรรมการและเลขานุการ

3. ทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ หากผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศเข้าใจบทบาทหน้าที่ตน และผู้ที่เกี่ยวข้องชัดเจน จะทำให้ผู้นิเทศสามารถปฏิบัติงานด้วยความสบายใจ ไม่อึดอัด ขณะเดียวกันก็ช่วยลดความรู้สึกขัดแย้งของผู้รับการนิเทศที่มีต่อผู้นิเทศได้อีกด้วย

4. ชักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติการนิเทศ ให้เข้าใจตรงกันในคณะกรรมการดำเนินการนิเทศ การที่ผู้นิเทศปฏิบัติการนิเทศในขณะที่ยังมีความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ไม่ตรงกัน อาจก่อให้เกิดความผิดพลาด และความขัดแย้งในการนิเทศ ทำให้ผู้รับการนิเทศเกิดความสับสน ไม่ศรัทธาผู้นิเทศ และการนิเทศ

และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน มีดังนี้

1. การกำหนดนโยบายของการนิเทศภายในโรงเรียน เช่น
 - 1.1 ส่งเสริมการปฏิบัติงานและความร่วมมือในการทำงานของครูเป็นหมู่คณะ ใช้กระบวนการกลุ่มในการปฏิบัติงาน
 - 1.2 ส่งเสริมให้ครูรักงานวิชาการ ทำงานวิชาการอย่างสม่ำเสมอ เคารพในหลักการและเหตุผลของการปรับปรุงคุณภาพของงาน
 - 1.3 ช่วยเหลือให้ครูปฏิบัติงานได้สะดวกมีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ ทักษะต่าง ๆ ที่ก่อประโยชน์ให้การปฏิบัติงานในหน้าที่มีประสิทธิภาพ
2. ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน หลักสูตรการสอน และเรื่องอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของครู
3. กระตุ้นให้ครูเกิดความตื่นตัวทางวิชาการอยู่เสมอ ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น แจงข่าวความเคลื่อนไหวทางวิชาการ เปิดโอกาสให้ไปเยี่ยมชมนิทรรศการทางวิชาการของหน่วยงาน

ต่าง ๆ ส่งเสริมให้อ่านวารสารทางวิชาการและเขียนบทความ

4. ร่วมกับคณะครูดำเนินงานตามลำดับขั้นตอนของ กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน
5. สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ยกย่องชมเชยในที่ประชุม นำผลสำเร็จของการปฏิบัติงานมาแสดงให้ปรากฏแก่บุคคลอื่น แต่งตั้งเป็นคณะทำงานตามความถนัด และเปิดโอกาสให้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่
6. ติดตามประเมินผล และพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน

ส่วนบทบาทหน้าที่ของผู้รับการนิเทศ มีดังนี้คือ

1. สอรับบทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศโดยรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและให้ความร่วมมือ
2. ร่วมปรึกษากับผู้นิเทศในการวิเคราะห์ปัญหา และกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา
3. ปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความจริงใจ และใช้แนวทางที่ได้รับจากการนิเทศไปแก้ปัญหา หรือพัฒนางาน
4. ขอรับการนิเทศจากเพื่อนครู หรือผู้นิเทศเมื่อพบปัญหาเพื่อหาทางแก้ไขร่วมกัน
5. ให้ความร่วมมืออย่างดีในการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงาน

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า ผู้นิเทศภายในโรงเรียน และผู้รับการนิเทศภายในโรงเรียน ควรจะต้องคำนึงถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเอง เพื่อที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างชัดเจน และถูกต้อง ถ้าทั้ง 2 ฝ่ายมีความเข้าใจการปฏิบัติงานของตนเองแล้ว ก็เชื่อว่าการนิเทศภายในจะส่งผลถึงคุณภาพนักเรียน ตามที่หลักการนิเทศภายในกำหนดไว้

3. แนวปฏิบัติและวิธีการนิเทศภายในโรงเรียน

3.1 งานนิเทศภายในโรงเรียน

ขอบข่ายของงานนิเทศภายในโรงเรียนนั้น เป็นการปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ตามขอบข่ายของงานในโรงเรียน ซึ่งอยู่ในความดูแลและความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียน เพื่อให้บรรลุภารกิจของโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งขอบข่ายของงานในโรงเรียนประกอบด้วยงาน 6 งาน ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและ

การเงิน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

1. งานวิชาการ เป็นงานที่เกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ การส่งเสริมการสอนการวัดและประเมินผล การดำเนินงานเกี่ยวกับห้องสมุด การประชุมอบรมสัมมนาทางวิชาการ การจัดวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศการศึกษา ซึ่งงานเหล่านี้คณะครูที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการดำเนินการนิเทศ เป็นผู้มีส่วนที่จะช่วยเหลือในด้านการนิเทศภายในของโรงเรียน เพราะงานนิเทศภายในโรงเรียน เป็นงานที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้ความสำคัญมากในส่วนของการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กได้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรตามที่กำหนดไว้

2. งานบุคลากร เป็นงานที่เกี่ยวกับการวางแผนการเตรียมและการพัฒนาบุคลากร ในงานนี้ผู้บริหารโรงเรียน ในฐานะประธานคณะกรรมการดำเนินการนิเทศภายใน จะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในด้านการนิเทศ เพราะเป็นงานที่ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของคณะครูภายในโรงเรียน

3. งานกิจการนักเรียน เป็นงานที่เกี่ยวกับการสำมะโนนักเรียน การรับเด็กเข้าเรียน การลงทะเบียนนักเรียน การแบ่งกลุ่มแบ่งชั้นเรียน การประชุมนิเทศนักเรียน การรายงานเกี่ยวกับนักเรียน การรักษาระเบียนวินัยของโรงเรียน การย้ายและการจำหน่ายนักเรียน การทำทะเบียนสะสม การจัดบริการเกี่ยวกับสุขภาพ การจัดสวัสดิการต่าง ๆ การจัดการบริการแนะแนว งานกิจการนักเรียนนี้ เป็นงานที่สนับสนุนงานด้านวิชาการให้เกิดประสิทธิภาพ ผู้บริหารและคณะกรรมการดำเนินการนิเทศ เป็นผู้ที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้งานวิชาการของโรงเรียนเป็นระบบยิ่งขึ้น

4. งานธุรการและการเงิน เป็นงานที่เกี่ยวกับการจัดทำ ควบคุม ดูแลเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ เช่น สมุดหมายเหตุรายวัน ทะเบียนครู ทะเบียนนักเรียน บัญชีเรียกชื่อสถิติต่าง ๆ งานสารบรรณ งานการเงินและบัญชี งานพัสดุ งานงบประมาณ ในด้านการนิเทศภายใน ผู้บริหารในฐานะประธานคณะกรรมการดำเนินการนิเทศมีส่วนในการนิเทศงานธุรการและการเงิน เพราะเป็นงานที่สนับสนุนให้บุคลากรในโรงเรียนทำงานได้อย่างมีขวัญและกำลังใจที่ดีที่จะส่งผลต่องานด้านวิชาการ

5. งานอาคารสถานที่ เป็นงานที่ต้องตอบสนองทางวิชาการโดยตรง เพื่อทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดีที่จะสร้างบุคลิกภาพ และนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก งานเหล่านี้ได้แก่ การจัดสำนักงาน

การดูแลรักษาอาคารเรียนและอาคารประกอบ และการซ่อมแซม การปรับปรุงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมบริเวณโรงเรียน การจัดหาและจัดซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา อุปกรณ์ประจำโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน งานนี้คณะกรรมการดำเนินการนิเทศมีส่วนที่จะช่วยเหลือให้โรงเรียนมีบรรยากาศเป็นที่ร่มรื่น คุุละอาดตาของผู้พบเห็น อีกทั้งบรรยากาศของห้องเรียนที่จะเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้มีความกระตือรือร้น อยากที่จะไปรู้ไปเรียน

6. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้าใจ และความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน หรือหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันในการจัดการศึกษา ในด้านกรณีศึกษาภายใน คณะกรรมการดำเนินการและคณะครูในโรงเรียนทุกคนมีส่วนที่จะสนับสนุน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นงานที่ทำให้โรงเรียนมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักและยอมรับของชุมชน ไม่ว่าทางด้านวิชาการ หรือ ด้านอื่น ๆ ที่ช่วยสนับสนุน

จากการกำหนดขอบข่ายงานนิเทศภายในโรงเรียน ทั้ง 6 งาน จะเห็นได้ว่างานนิเทศภายในโรงเรียนนั้น ก็เป็นการปฏิบัติภาระหน้าที่ของงานที่โรงเรียนได้แบ่งตามโครงสร้างของงานที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดขึ้น โดยเน้นงานทางด้านวิชาการเป็นสำคัญที่ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนต้องดูแลเอาใจใส่ เพราะเป็นงานหลักของการจัดการศึกษา เพื่อที่จะปรับปรุงให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายตามที่หลักสูตรประถมศึกษาได้กำหนดไว้ ส่วนงานอื่น ๆ นั้น เป็นงานที่ส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และมีบรรยากาศในการทำงานเป็นแบบประชาธิปไตย ตามหลักการของกรณีศึกษาภายในโรงเรียน

3.2 กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

ในการดำเนินงานใด ๆ ก็ตาม จำเป็นต้องมีขั้นตอนในการทำงาน เพื่อให้งานสำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนก็มีขั้นตอนในการทำงานเช่นเดียวกัน ดังงานวิจัยของ ถวิล วรรณปะเก (2524) ที่ลำดับขั้นตอนของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้ คือ

1. สืบรวจข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปประเด็นปัญหา
2. กำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจน
3. จัดทำโครงการโดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ

4. กำหนดเป็นโครงการระยะสั้น และระยะยาว
5. กำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบของบุคลากรทุกขั้นตอน
6. ประชุมปรับปรุงโครงการก่อนนำไปใช้
7. ติดตามผลทุกขั้นตอน และประเมินผลเมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว

และจากรายงานการฝึกปฏิบัติงานของนิสิตปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตรบัณฑิตและพัฒนาศาสตร์ ปีที่ 2 ปีการศึกษา 2524 เกี่ยวกับเรื่องการส่งเสริมการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี (2524) ได้เสนอกระบวนการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนที่สำคัญมี 3 ขั้นตอน คือ

1. การประชุมครั้งแรก เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการนิเทศการศึกษา ซึ่งต้องเขียนไว้อย่างชัดเจน บอกวิธีการ หรือเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จำเป็น และมุ่งบอกผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบโครงการนี้

2. รวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมและจำเป็นที่บ่งถึงวัตถุประสงค์ และกระบวนการของวัตถุประสงค์ที่ได้ตกลงกันไว้ในการประชุมครั้งแรก เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ก็นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ซึ่งอาจใช้กระบวนการและวิธีทางสถิติ เพื่อช่วยจำแนกและบ่งเฉพาะถึงผลลัพธ์ที่สำคัญ ผลที่ได้จะนำไปอภิปรายในการประชุมครั้งสุดท้าย

3. การประชุมครั้งสุดท้าย มุ่งตรวจสอบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ นั้นถูกต้องเพียงใด มีอะไรบ้างที่เป็นจุดอ่อน จุดแข็ง เพื่อที่จะสามารถจำแนกวิธีการเทคนิค และวิธีการประเมินผลการค้นคว้า วิจัยและข้อมูลอื่น ๆ ที่จะมีส่วนพัฒนาการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้น เมื่อตรวจสอบข้อมูลแล้วก็หาข้อยุติ และเขียนรายงานผลให้ครูทราบและนำไปใช้ปฏิบัติต่อไป

ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ว่าเป็นขั้นตอนการนิเทศการศึกษาที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ
- ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน
- ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติการนิเทศ
- ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล

สำหรับบรรณ ภิรมย์รัตน์ และวิริยช บัญชนะนิวาสน์ (2536) ได้กล่าวถึง กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ว่าหมายถึง ขั้นตอนการนิเทศการศึกษาที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ซึ่งมีอยู่ 5 ขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ
2. การวางแผน
3. การสร้างสื่อ เครื่องมือ และพัฒนาวิธีการ
4. การปฏิบัติการนิเทศ
5. การประเมินผล

โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ดังต่อไปนี้คือ

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ มีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

- 1.1 สํารวจข้อมูลสภาพปัจจุบันของการดำเนินงานของโรงเรียนที่ต้องการปรับปรุงหรือพัฒนา โดยเลือกเครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูลที่เหมาะสมกับสภาพของงานนั้น ๆ
- 1.2 วิเคราะห์ข้อมูล ระบุสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยการนำข้อมูลที่สำรวจได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ หรือมาตรฐานของแต่ละงาน สภาพของงานที่ยังปฏิบัติไม่ได้ตามเกณฑ์ หรือมาตรฐานจะแสดงให้เห็นถึงปัญหา และความรุนแรงของปัญหาของงานนั้น
- 1.3 ระบุความต้องการ และกำหนดเป้าหมายการพัฒนา จากข้อมูลสภาพปัจจุบันของโรงเรียน สามารถนำมากำหนดความต้องการและเป้าหมายในการดำเนินการนิเทศภายในได้ การกำหนดความต้องการและเป้าหมายนั้น โรงเรียนจะต้องนำนโยบาย และความคาดหวังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ มาพิจารณาให้สอดคล้องกันด้วย

ขั้นที่ 2 การวางแผน เป็นการนำข้อมูลผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุของปัญหา หรือความต้องการพัฒนามากำหนดกิจกรรม/แนวการปฏิบัติงานนิเทศ

การวางแผนมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา หรือความต้องการพัฒนาและกำหนดทาง

เลือก หรือวิธีการ/กิจกรรม ในการแก้ปัญหาโดยใช้ข้อมูลที่ศึกษาไว้แล้วมาประชุมร่วมกัน

2. ศึกษาความเป็นไปได้ของทางเลือกแต่ละทาง และจัดลำดับความสำคัญ

3. นำทางเลือก/วิธีการที่จะปฏิบัติมาร่วมกันกำหนดรายละเอียดกิจกรรม

และจัดทำโครงการนิเทศภายในโรงเรียน

ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อ เครื่องมือ และพัฒนาวิธีการ ก่อนถึงขั้นปฏิบัติการนิเทศ ผู้นิเทศจำเป็นต้องจัดทำสื่อ และเครื่องมือนิเทศให้สอดคล้องกับขอบข่ายเนื้อหา ภารกิจ การนิเทศแต่ละครั้ง

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการนิเทศ เป็นการดำเนินการนิเทศตามกิจกรรมที่กำหนดในแผนปฏิบัติงาน ในการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นทั้งผู้สนับสนุนการนิเทศ และเป็นคนหนึ่งในคณะกรรมการผู้นิเทศจะต้องนำหลักการนิเทศ เทคนิคทักษะ สื่อ และเครื่องมือไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และบุคลากรผู้รับการนิเทศ

ขั้นที่ 5 ประเมินผล เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติการนิเทศมาประเมินผล ผลการประเมินจะเป็นข้อมูลสำหรับนำไปปรับปรุงและพัฒนางานต่อไป ผู้มีหน้าที่ดำเนินการประเมินผล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และคณะผู้นิเทศ

ดังนั้น พอสรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น เป็นขั้นตอนของการทำงานที่เป็นระบบมีลำดับขั้นในการทำงานดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ขั้นที่ 2 วางแผนที่จะนำข้อมูลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการมากำหนดเป็นแผนงานต่อไป ขั้นที่ 3 เป็นการสร้างเครื่องมือที่จะดำเนินการปฏิบัติการนิเทศ ขั้นที่ 4 เป็นการปฏิบัติการนิเทศตามที่ได้กำหนดเอาไว้ ขั้นที่ 5 เป็นการสรุปประเมินผลที่ได้จากการปฏิบัติงาน เพื่อที่จะได้นำไปเป็นข้อมูลในการแก้ไขปรับปรุงการปฏิบัติงานในครั้งต่อไป ในการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนนี้ จะส่งผลทำให้การปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น ได้ประสพกับความสำเร็วจและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.3 โครงการสนับสนุนการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยและทรัพยากรทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลไปถึงประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเฉพาะการนิเทศที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียน ซึ่งจะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนของครูมีประสิทธิภาพ และส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด และส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

โครงการสนับสนุนการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2535 โดยมีแผนดำเนินการดังนี้

- ปีการศึกษา 2535 ดำเนินการทดลองการนิเทศภายใน แบบผสมผสานในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแจ้ห่ม การนิเทศโดยคณะกรรมการสัมพันธ์ในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองลำปาง และอำเภอแม่ทะ การนิเทศแบบเจาะจงวิทยากรสัมพันธ์ในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร และอำเภอแม่พริก สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอละ 3 โรงเรียน รวม 15 โรงเรียน
- ปีการศึกษา 2536 ขยายการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ทุกสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ (13 อำเภอ) อำเภอละ 3 โรงเรียน รวม 39 โรงเรียน โดยแต่ละสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ได้เลือกการนิเทศทั้ง 3 แบบ ตามสภาพความเหมาะสม และความต้องการของแต่ละโรงเรียน
- ปีการศึกษา 2537-2538 ดำเนินการทุกโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง ซึ่งแต่ละโรงเรียน สามารถเลือกการนิเทศทั้ง 3 แบบ ตามสภาพความเหมาะสม และความต้องการของแต่ละโรงเรียน
- ปีการศึกษา 2539 ทุกโรงเรียนในสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนได้ตามมาตรฐานตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดอยู่ในระดับดี

ในการปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปางได้
เสนอรูปแบบการนิเทศให้โรงเรียนได้นำพิจารณาคัดเลือกดำเนินการนิเทศให้เหมาะสมกับสภาพของ
โรงเรียน ดังต่อไปนี้

- รูปแบบที่ 1 การนิเทศแบบผสมผสาน
- รูปแบบที่ 2 การนิเทศโดยคณะกรรมการสัมพันธ์
- รูปแบบที่ 3 การนิเทศแบบเจาะจงวิทยาการสัมพันธ์

การนิเทศแบบผสมผสาน

ความหมาย

การนิเทศแบบผสมผสาน หมายถึง การที่บุคลากรภายในโรงเรียน ร่วมกันวิเคราะห์
สภาพปัญหาภายในโรงเรียน และร่วมกันวางแผนกำหนดกิจกรรมการนิเทศตามสภาพปัญหา แล้ว
นำมาปฏิบัติการนิเทศเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดกิจกรรมการนิเทศ นำมาปฏิบัติการนิเทศภายใน
โรงเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

การนิเทศแบบผสมผสาน เป็นรูปแบบการนิเทศที่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแจ้ห่ม

ดำเนินการทดลองการนิเทศภายในโรงเรียน ในปีการศึกษา 2535

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ

คณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน ประชุมกันก่อนเปิดภาคเรียน และนำข้อมูลผลการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนมาวิเคราะห์ โดยถือเอาตัวบ่งชี้ด้านคุณภาพเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ เพื่อนำผลวิเคราะห์ไปจัดทำโครงการนิเทศภายในโรงเรียน เช่น

1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ
 - วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - วิเคราะห์อัตราการเข้าชั้นทุกชั้น
 - วิเคราะห์ภาวะสุขภาพของนักเรียน
2. สำรวจและประเมินความต้องการ
3. ลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ
4. วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุ
 - วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา
 - การจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุและกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา
 - การดำเนินงานตามความต้องการ

ขั้นที่ 2 การวางแผน

หลังจากที่ได้วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ วิเคราะห์สาเหตุและ กำหนดทางเลือกแล้ว คณะกรรมการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อกำหนดกิจกรรม และรายละเอียด ในการปฏิบัติตามทางเลือกที่ได้เลือกไว้แล้ว

เมื่อได้รายละเอียดของกิจกรรมแล้วก็แจ้งให้ครูผู้สอนทุกคนได้ทราบ แล้วนำกิจกรรม ดังกล่าวมาจัดทำโครงการนิเทศภายในโรงเรียน

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการณ์เทศ

เมื่อคณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน ได้จัดทำโครงการแล้วก็ปฏิบัติการณ์เทศตาม ที่ได้วางไว้ โดยจัดทำเป็นปฏิทินการนิเทศ หรือแผนการนิเทศ

ขั้นที่ 4 การติดตามประเมินผลการปฏิบัติการณ์เทศ

การติดตามผลการปฏิบัติการณ์เทศ เป็นการติดตามการปฏิบัติงานของครู เพื่อให้รู้ว่า เข้าใจตรงกับสิ่งที่มอบหมาย วิธีการปฏิบัติเป็นไปตามที่กำหนด หรือก่อให้เกิดผลที่ต้องการหรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคใด ๆ ในการปฏิบัติงาน ต้องการช่วยเหลือสนับสนุนชี้แนะเสริมแรงในการปฏิบัติอย่างไร เป็นการสร้างแรงจูงใจและบำรุงขวัญในการปฏิบัติงาน

ส่วนการประเมินผลนั้น เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติงาน ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินด้านปริมาณ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติงาน ว่า เป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลที่เป็นประโยชน์อื่น ๆ
2. การประเมินด้านคุณภาพ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติงานว่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งมีจุดเน้นที่สำคัญคือ ความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรมการสอนของครู (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

วิธีการและเครื่องมือติดตามประเมินผล

วิธีการ

ให้คณะกรรมการนิเทศดำเนินการติดตามเป็นระยะ ๆ โดยจัดทำแผนการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติการณ์เทศให้ทราบทั่วกัน

เครื่องมือ

ให้คณะกรรมการนิเทศพิจารณาเครื่องมือที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง จัดส่งให้โรงเรียนมาใช้ติดตามประเมินผลให้เหมาะสมกับสภาพที่ดำเนินการ

สรุปผลการปฏิบัติการนิเทศ

เมื่อได้ข้อมูลจากการนิเทศติดตามแล้ว คณะกรรมการนิเทศต้องสรุปผลการปฏิบัติการนิเทศให้คณะครูได้ทราบเป็นภาพรวม และเป็นรายบุคคล ถ้าเป็นไปได้ตามที่มุ่งหวัง ควรยกย่องชมเชย ผู้รับการนิเทศเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานต่อไป

การนิเทศโดยคณะกรรมการสัมพันธ์

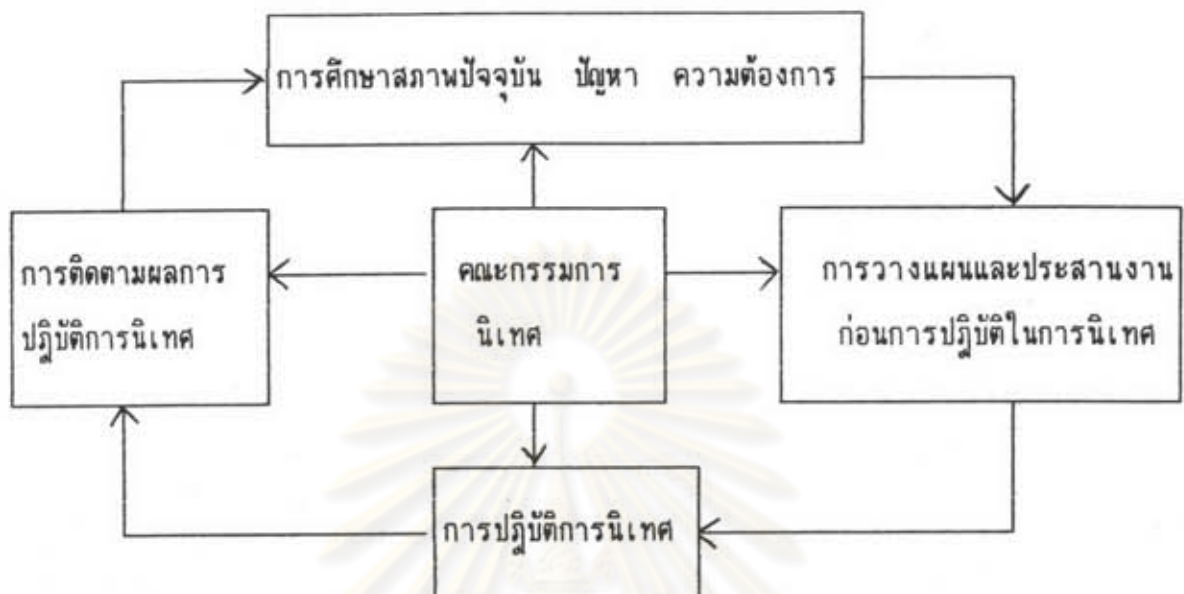
การนิเทศโดยคณะกรรมการสัมพันธ์ เป็นรูปแบบการนิเทศที่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองลำปาง และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่ทะ ดำเนินการทดลองนิเทศภายในโรงเรียน ในปีการศึกษา 2535

การนิเทศโดยคณะกรรมการสัมพันธ์ หมายถึง การช่วยเหลือครูผู้สอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อแก้ปัญหา โดยคณะกรรมการร่วมกันทำการนิเทศตามความเหมาะสมของโรงเรียน มีผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำในการนิเทศ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการโรงเรียน ครูวิชาการโรงเรียน หัวหน้าสายชั้น หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย เป็นคณะกรรมการร่วมนิเทศ

วัตถุประสงค์

เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอนภายในโรงเรียน

ขั้นตอนการดำเนินการ

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ

คณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน ประชุมกันก่อนเปิดภาคเรียนและนำข้อมูลผลการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนมาวิเคราะห์ โดยถือเอาตัวบ่งชี้ด้านคุณภาพเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ เพื่อนำผลการวิเคราะห์มาจัดทำโครงการนิเทศภายในโรงเรียน

1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ
 - วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - วิเคราะห์อัตราการเข้าชั้นทุกชั้น
 - วิเคราะห์ภาวะสุขภาพของนักเรียน
2. สสำรวจและประเมินความต้องการ
3. ลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ
4. วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุ
 - วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา
 - การจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุและกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา
 - การดำเนินงานตามความต้องการ

ขั้นที่ 2 การวางแผนและประสานงานก่อนการปฏิบัติการนิเทศ

กิจกรรมการประชุมคณะกรรมการ

วิธีการ

ประชุมคณะกรรมการเพื่อกำหนดกิจกรรมและรายละเอียดในการปฏิบัติตามทางเลือกที่
ได้เลือกไว้แล้ว เมื่อได้รายละเอียดของกิจกรรมการนิเทศแล้ว ก็แจ้งให้ครูผู้สอนทุกคนได้ทราบ
แล้วนำกิจกรรมดังกล่าวมาจัดทำโครงการนิเทศภายในโรงเรียน

เมื่อจัดทำโครงการนิเทศแล้ว ก็เตรียมการก่อนการปฏิบัติการนิเทศดังกิจกรรมต่อไปนี้

1. กิจกรรมการประชุมผู้นิเทศ

วิธีการ

1.1 แจ้งวัตถุประสงค์ของการนิเทศโดยคณะกรรมการให้ผู้นิเทศได้ทราบ ดังนี้

1.1.1 เพื่อให้ครูผู้สอนมีการตื่นตัวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ดีขึ้น มีการใช้สื่อประกอบการสอน และจัดกิจกรรมการสอนให้น่าสนใจ

1.1.2 เพื่อให้ครูผู้สอนเกิดความเข้าใจอันดีต่อการนิเทศภายในโรงเรียน

1.1.3 เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

1.1.4 เพื่อส่งเสริมความรู้ เทคนิคใหม่ ๆ แก่ครูผู้สอน ให้สามารถนำไป

ไปเป็นแนวทางปรับปรุงการเรียนการสอน

1.2 แจ้งวิธีการเตรียมการก่อนการนิเทศ และวิธีดำเนินการนิเทศ ดังนี้

1.2.1 ให้ผู้นิเทศทุกคนเตรียมพัฒนาตนเองทั้งด้านความรู้ และบุคลิกภาพ เช่น ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร และวิธีสอน เทคนิคการเป็นผู้นำเทคนิคการประชุม เทคนิคการอภิปราย เทคนิคการสร้างมนุษยสัมพันธ์ เทคนิคการสังเกตการสอน เทคนิคการทำงานร่วมกัน เทคนิคการสื่อความหมาย เทคนิคการประเมินผล ฯลฯ

1.2.2 ให้ผู้นิเทศทุกคนศึกษากิจกรรมการนิเทศทั้ง 6 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการประชุมครูก่อนเปิดภาคเรียน กิจกรรมการสังเกตการสอนในชั้นเรียน กิจกรรมการให้ศึกษาจากตำราและเอกสารทางวิชาการ กิจกรรมให้คำปรึกษาหารือ กิจกรรมสาธิตการสอน และกิจกรรมบริการเอกสารทางวิชาการ

1.3 แบ่งหน้าที่ให้ผู้นิเทศทุกคนรับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม

1.4 เปิดโอกาสให้ผู้นิเทศได้ซักถาม และซักซ้อมความเข้าใจในบทบาทหน้าที่

ของตนเอง

2. กิจกรรมการเตรียมงานก่อนการนิเทศ

วิธีการ

2.1 คณะกรรมการนิเทศ ผลิตเอกสารทางวิชาการ เช่น วารสาร แผ่นปลิว และจัดเตรียมเครื่องมือนิเทศไว้ล่วงหน้า

2.2 ผู้บริหารโรงเรียน ประสานงานกับบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.3 ผู้บริหารโรงเรียน กระตุ้นหรือสร้างแรงจูงใจผู้นิเทศให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน และเกิดความรู้สึกอยากปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ด้วยความเต็มใจ

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการนิเทศ

เมื่อคณะกรรมการนิเทศได้เตรียมงานก่อนการปฏิบัติการนิเทศแล้วก็ปฏิบัติการนิเทศตามกิจกรรมที่ได้กำหนด คือ

1. กิจกรรมการประชุมครูก่อนเปิดภาคเรียน

วิธีการ

- แจ้งวัตถุประสงค์ของการประชุม
 - สรุปผลการดำเนินการจัดการศึกษา อุปสรรคในปีการศึกษาที่ผ่านมา
 - แจ้งแนวทางการนิเทศโดยใช้คณะกรรมการสัมพันธ์
 - ให้ความรู้ความเข้าใจวิธีการนิเทศทั้ง 6 กิจกรรม
 - ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการสังเกตการสอนในชั้นเรียน
 - สาธิตการสอน เพื่อเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ และฝึกการสังเกตการสอน
- เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนซักถามปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการนิเทศที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

- สรุปผลการประชุมครู

2. กิจกรรมการสังเกตการสอนในชั้นเรียน

วิธีการ

- จับคู่ระหว่างผู้นิเทศ 1 คน และครูผู้สอน 1 คน หากมีครูเกินจำนวนผู้นิเทศ ให้ครูผู้สอนเลือกจับคู่กันเอง ตลอดภาคเรียน ให้มีการเปลี่ยนคู่กัน เพื่อเปิดโอกาสให้ครูได้ประกบคู่กับผู้นิเทศจริง ๆ ครบทุกคน

- ขั้นตอนในการสังเกตการสอน มีดังนี้
 1. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สังเกตและผู้รับการนิเทศ
 2. การปรึกษาหารือ และเตรียมการสอนร่วมกัน
 3. สังเกตการสอน
 4. วิเคราะห์เหตุการณ์การสอนร่วมกัน
 5. ปรับปรุงการสอน

3. กิจกรรมการให้ศึกษาจากตำราและเอกสารทางวิชาการ

วิธีการ

- เตรียมตำราหรือเอกสารทางวิชาการที่มีประโยชน์ต่อการเรียนการสอน
- ให้ผู้รับการนิเทศเลือกเรื่องที่ตนเองสนใจ นำไปศึกษาที่บ้าน และสรุปนำเสนอในที่ประชุมครูในโรงเรียนครั้งละ 1-2 คน หมุนเวียนกันไปทุกสัปดาห์
- ในการนำเสนอแต่ละครั้ง ผู้สังเกตต้องแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม และสรุปให้ผู้รับการนิเทศทั้งโรงเรียนเห็นความสำคัญ และประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำเสนอความรู้แต่ละครั้ง และโน้มน้าวให้ผู้รับการนิเทศนำไปปฏิบัติในขณะสอนจริง ๆ

4. กิจกรรมการให้คำปรึกษาหารือ

วิธีการ

- ให้คำปรึกษาหารือเป็นรายบุคคล ขณะเข้าไปนิเทศในชั้นเรียน หรือในกรณีที่ผู้รับการนิเทศ ขอความช่วยเหลือเป็นรายบุคคล
- ให้คำปรึกษาหารือเป็นกลุ่มขณะประชุมครูทั้งโรงเรียน
- ให้คำปรึกษาหารือเป็นรายบุคคล บางครั้งผู้สังเกตไม่สามารถตอบคำถามในขณะนี้ได้ให้ผู้สังเกตนำเสนอคณะกรรมการนิเทศ และตอบคำถามให้ผู้รับการนิเทศทราบ

5. กิจกรรมการสาธิตการสอน

วิธีการ

สาธิตการสอนโดยครูผู้สอนที่มีความสามารถด้านการสอน ขณะที่สาธิตการสอนให้ผู้สังเกตและคณะครูในโรงเรียนนั้น ๆ ใช้แบบสังเกตเหตุการณ์การสอน บันทึกพฤติกรรมของผู้สาธิตการสอน และร่วมกันวิจารณ์หาจุดดี จุดด้อยของการสาธิตการสอน ต่อจากนั้นให้ผู้สังเกตคัดเลือกครูที่ปรับพฤติกรรมการสอนเป็นที่น่าพอใจ สาธิตการสอนอีกเป็นระยะ ๆ ไป ขณะที่

ครูสาธิตการสอนก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน คือ มีการบันทึกพฤติกรรมการสอน สรุปหาจุดดีข้อบกพร่องในการสอนแต่ละครั้ง

6. กิจกรรมบริการเอกสารทางวิชาการ

วิธีการ

- จัดทำเอกสารทางวิชาการเป็นแผ่นพับ แผ่นปลิวให้ครูทุกคนในโรงเรียน เพื่อเสนอความรู้ นวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษาใหม่ ๆ และข่าวคราวความเคลื่อนไหวทางการศึกษา เดือนละ 1 ครั้ง
- ติดตามผลการบริการด้านเอกสารทางวิชาการ โดยการซักถามจากคณะครู เป็นระยะ ๆ

ขั้นที่ 4 การติดตามประเมินผลการปฏิบัติการนิเทศ

1. ประเมินผลการดำเนินกิจกรรมก่อนการนิเทศ และการดำเนินการนิเทศทั้ง 6 กิจกรรม โดยใช้แบบประเมินกระบวนการนิเทศและแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูผู้สอน
2. ประเมินความพึงพอใจของครูผู้สอน โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจของครูผู้สอน
3. ประเมินผลการดำเนินงานทุกขั้นตอน โดยใช้แบบประเมินโครงการนิเทศโดยการใช้คณะกรรมการร่วม

เครื่องมือการติดตามประเมินผลการปฏิบัติการนิเทศ

ให้คณะกรรมการนิเทศฯ เครื่องมือที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปางส่งมา ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ดำเนินการ

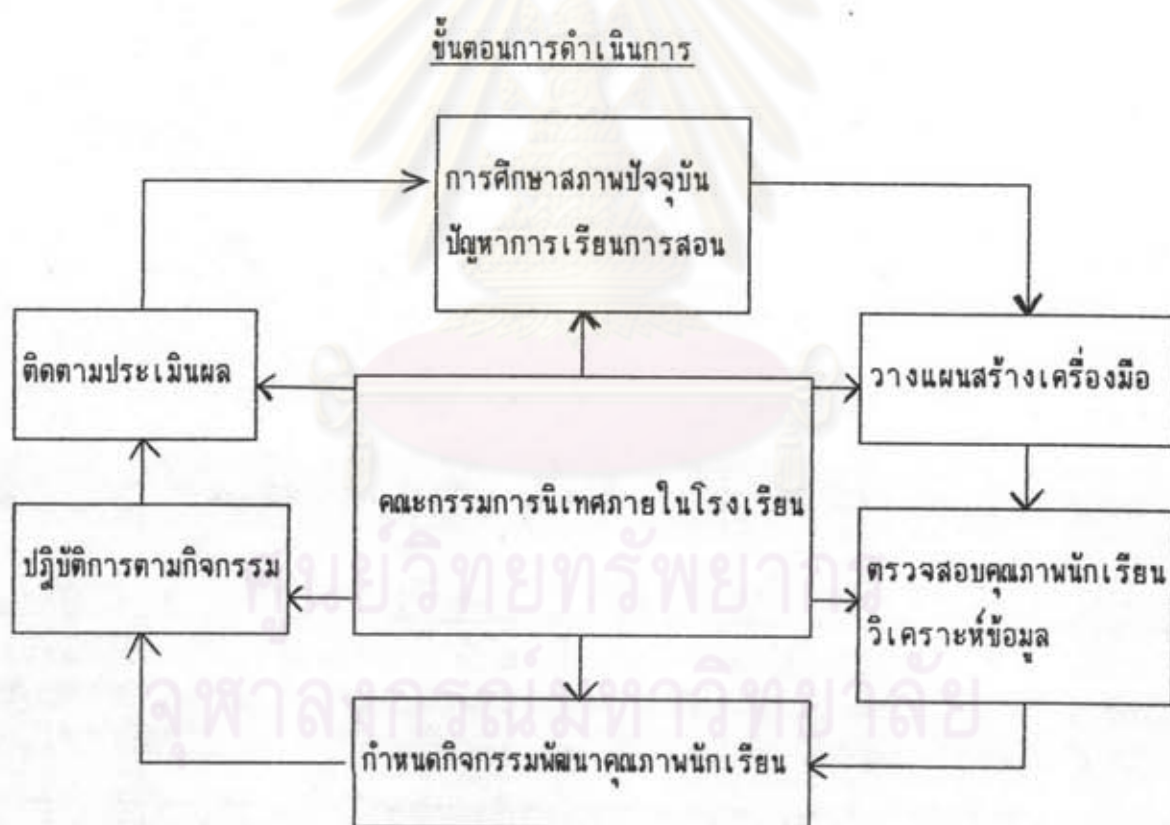
การนิเทศแบบเจาะจงวิทยาการสัมพันธ์

การนิเทศแบบเจาะจงวิทยาการสัมพันธ์ เป็นรูปแบบการนิเทศ ที่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่พริก ดำเนินการทดลองนิเทศภายในโรงเรียน ปีการศึกษา 2535

การนิเทศแบบเจาะจงวิทยาการสัมพันธ์ หมายถึง การพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตาม จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยโรงเรียนจะต้องมีข้อมูลด้านคุณภาพนักเรียนที่รับผิดชอบในโรงเรียน ทุกคนอย่างละเอียด (เป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้) แล้วจึงหาวิทยาการหลาย ๆ รูปแบบมาช่วยเหลือ ปรับปรุง แก้ไข ตลอดจนพัฒนานักเรียนที่มีคุณภาพต่ำเหล่านั้นให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อค้นหาสาเหตุปัญหาด้านการเรียนของนักเรียน วิธีการแก้ไขปัญหา และพัฒนาการเรียน การสอนให้มีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 1 การศึกษาสถานปัจจุบัน ปัญหาด้านการเรียนการสอน

คณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน ประชุมก่อนเปิดภาคเรียน และนำข้อมูลผล การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน มาวิเคราะห์ โดยถือเอาตัวบ่งชี้ด้านคุณภาพเป็นเกณฑ์ใน การวิเคราะห์

1.1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาด้านการเรียนการสอน

- วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- วิเคราะห์อัตราการเข้าชั้นทุกชั้น

1.2 ลำดับความสำคัญของปัญหา

ขั้นที่ 2 วางแผนสร้างเครื่องมือ

กิจกรรมประชุมครูทุกคน

วิธีการ

1. ประชุมครูทุกคนเพื่อจัดทำโครงการนิเทศภายในโรงเรียน
2. ประชุมครูทุกคนเพื่อวางแผนสร้างเครื่องมือการตรวจสอบคุณภาพนักเรียนในกลุ่ม
ประสบการณ์ต่าง ๆ ตามข้อมูลในขั้นที่ 1
3. แบ่งครูรับผิดชอบแต่ละกลุ่มประสบการณ์ในชั้นเรียนที่มีปัญหา

กิจกรรมศึกษาเอกสารหลักสูตร แผนการสอน คู่มือครู ตำรา

วิธีการ

1. ให้แต่ละกลุ่มศึกษาเนื้อหา และจุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์ที่มีปัญหา
2. วิเคราะห์รายละเอียดของเนื้อหาที่จะสร้างเป็นเครื่องมือตรวจสอบคุณภาพ

กิจกรรมประชุมปฏิบัติการสร้างเครื่องมือ

วิธีการ

1. การเตรียมการประชุมโดยการเตรียมสถานที่ประชุม จัดเตรียมอุปกรณ์
สิ่งอำนวยความสะดวก เตรียมเอกสาร แจงให้คณะครูได้ทราบล่วงหน้า
2. จัดประชุมแบ่งกลุ่มย่อยตามกลุ่มประสบการณ์ที่มีปัญหาแล้วประชุมปฏิบัติการสร้าง
เครื่องมือตรวจสอบคุณภาพนักเรียน
3. นำเสนอเครื่องมือต่อที่ประชุม เพื่อปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือให้มีคุณภาพ

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบคุณภาพ และวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการ

1. มอบหมายให้ผู้รับผิดชอบเป็นผู้นำเครื่องมือไปตรวจสอบคุณภาพนักเรียน
2. บันทึกผลที่ได้จากการตรวจสอบ
3. วิเคราะห์ผลที่ได้จากการตรวจสอบ
4. สรุปข้อมูลให้ทราบในที่ประชุม

ขั้นที่ 4 กำหนดกิจกรรมนิเทศ

วิธีการ

1. คณะกรรมการนิเทศร่วมประชุมปรึกษาหารือ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบมาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางแก้ไขนักเรียนที่เป็นปัญหาหรือคุณภาพต่ำ
2. กำหนดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพนักเรียน โดยพิจารณาตามความเหมาะสม

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติการตามกิจกรรม

วิธีการ

ผู้รับผิดชอบปฏิบัติการตามกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. การเตรียมการ
2. ประชุมบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนดำเนินการ
3. ดำเนินการตามแผนที่วางไว้
4. ประเมินผลและรายงาน

ขั้นที่ 6 ติดตามประเมินผล

คณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนติดตามการปฏิบัติงานของครู และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เป็นระยะ ๆ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการประเมินผลด้านคุณภาพว่า เป็นไปตามจุดประสงค์หรือไม่ (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง, 2536)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่องการดำเนินงานการนิเทศตามโครงการสนับสนุนการนิเทศภายใน โรงเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา ได้มีผู้ศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องการนิเทศการศึกษาภายใน โรงเรียน ในพื้นที่ที่แตกต่างกันทั้งในระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ดังนี้คือ

ประชา ลิกขปัญญา (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การปฏิบัติจริงในการจัดการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดสมุทรปราการ" โดยการสำรวจและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและผู้บริหาร ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาอุปสรรคที่พบมากที่สุด คือ โรงเรียนขาดอุปกรณ์การสอน ผู้บริหารระดับสูงไม่ให้ความสนใจ หรือ สนับสนุนการปฏิบัติงานด้านวิชาการของโรงเรียน ครูบางคนขาดความกระตือรือร้นในการที่จะปรับปรุงวิชาชีวะของตน ผู้บริหารโรงเรียนมีงานด้านอื่นมากจึงไม่มีเวลาปรับปรุงโรงเรียนและโรงเรียนขาดบุคลากรที่ทำการนิเทศโดยเฉพาะ

มณฑิธร ชมดอกไม้ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การนำเสนอรูปแบบการจัดการนิเทศการศึกษาภายในกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปทุมธานี" ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการนิเทศการศึกษาภายในกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วยเงื่อนไขในการปฏิบัติงานของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด อำเภอก และกลุ่มโรงเรียน โดยสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด กำหนดนโยบาย สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกำหนดแนวทางให้กลุ่มโรงเรียนปฏิบัติ และสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำหนดลักษณะของการจัดทำโครงการ และประเภทของโครงการ ให้สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอก และกลุ่มโรงเรียนถือปฏิบัติ ให้บุคลากรภายในกลุ่มโรงเรียนประสานงานกันในการจัดการนิเทศการศึกษา โดยมีศึกษานิเทศก์จังหวัด และศึกษานิเทศก์อำเภอกสนับสนุนช่วยเหลือ ตลอดจนนิเทศงาน "การนิเทศการศึกษาภายในกลุ่มโรงเรียน" ขั้นตอนการนิเทศประกอบด้วย การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา วางแผนการนิเทศ ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติ ลงมือปฏิบัติ สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติ นิเทศและติดตามผลการปฏิบัติ รวมทั้งประเมินผลการปฏิบัติ นอกจากนี้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด/อำเภอก จะควบคุมการปฏิบัติงานนิเทศภายในกลุ่มโรงเรียน โดยใช้การรายงานผล การนิเทศติดตามผล และการเข้าร่วมประชุมกับบุคลากรภายในกลุ่มโรงเรียน

ศิริวรรณ ฉายะเกษตริน (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การนำเสนอรูปแบบการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 5" ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนที่เป็นอุปสรรคและปัญหาในการดำเนินโครงการนิเทศภายในโรงเรียนที่ได้รับการระบุนมาก คือ ปัญหาและอุปสรรคทางด้านบุคลากรและการจัดการ ได้แก่ ครูขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากสาเหตุที่ผู้นิเทศภายในยังขาดความรู้และทักษะในการนิเทศ และขาดการแนะนำจากผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านการจัดระบบยังไม่มีประสิทธิภาพ ขงประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ

ประยูร ลังการ์พินธุ์ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การนิเทศโดยการใช้คณะกรรมการร่วมในกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา : กรณีศึกษากลุ่มอุดรสันติ อำเภอมืองเชียงใหม่" โดยใช้กิจกรรมขั้นเตรียมงานก่อนการนิเทศ 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการประชุมผู้นิเทศและกิจกรรมเตรียมงานก่อนการนิเทศ ขึ้นดำเนินการนิเทศ 6 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการประชุมครูก่อนเปิดภาคเรียน กิจกรรมการสังเกตการสอนในชั้นเรียน กิจกรรมการให้ครูศึกษาเอกสารทางวิชาการ กิจกรรมการให้คำปรึกษาหารือ กิจกรรมการสาธิตการสอน และกิจกรรมการนำครูไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้นิเทศส่วนใหญ่ เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองดี มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน มีความกระตือรือร้น เชื่อมั่นในตนเอง เป็นกันเองกับผู้นิเทศด้วยกันและผู้รับการนิเทศ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศส่วนใหญ่พอใจต่อการนิเทศรูปแบบนี้ และมั่นใจว่าจะเป็นประโยชน์ ผู้นิเทศทุกคนสามารถปฏิบัติภารกิจแทนกันได้เมื่อมีปัญหา และผู้นิเทศทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าควรมีการปรับปรุงการนิเทศ โดยใช้คณะกรรมการร่วมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีการวางแผนการนิเทศไว้อย่างดี ผู้บริหารระดับสูงควรออกตรวจเยี่ยม ให้กำลังใจแก่ผู้นิเทศอย่างสม่ำเสมอ และควรสนับสนุนโครงการนิเทศโดยใช้คณะกรรมการร่วมอย่างจริงจัง

สิร์ปราณี วาสุเทพรังสรรค์ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "พัฒนาการในการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี" ผลการวิจัยพบว่า สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรีมีนโยบายส่งเสริมการนิเทศภายในโรงเรียนอย่างชัดเจน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน พบว่า โรงเรียนมีการปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียน 3 งาน คือ งานการเรียน

การสอน งานพัฒนาครู และงานจัดสิ่งสนับสนุนและบริการอื่น ๆ ด้านกระบวนการนิเทศ มีการปฏิบัติตามกระบวนการทั้ง 5 กระบวน คือ กระบวนการวางแผน กระบวนการจัดองค์การ กระบวนการนำ กระบวนการควบคุม และกระบวนการประเมินการปฏิบัติงาน ด้านปัญหาในการจัดการนิเทศภายในโรงเรียนมีปัญหาด้านบุคลากรเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ ขาดครูที่มีทักษะและความสามารถที่จะช่วยทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศ และผู้นิเทศไม่มีเวลาเพียงพอที่จะจัดดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน

นิพนธ์ใจ นิตาพัฒนานันท์ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การจัดการนิเทศการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง" ผลการวิจัยพบว่า การเตรียมการจัดการนิเทศการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีการวางแผนการนิเทศการสอนเป็นแผนปฏิบัติการประจำปีโดยผู้บริหาร บุคลากรผู้ทำหน้าที่นิเทศการสอน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้งบประมาณในการนิเทศ เครื่องมือนิเทศเป็นแบบบันทึกการสังเกตการสอนเป็นรายกลุ่มประสบการณ์ ตารางการนิเทศที่กำหนดไว้ เดือนละ 1 ครั้ง/ห้อง วิธีที่ใช้ในการประเมินผลให้ผู้นิเทศรายงานหลังการนิเทศทุกครั้ง ส่วนปัญหาที่ประสบคือ บุคลากรไม่มีเวลาร่วมกันวางแผนการนิเทศการสอน ขาดบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถในการเป็นวิทยากร ไม่ได้รับงบประมาณเพื่อการนิเทศ บุคลากรมีภาระในการสอนไม่มีเวลานิเทศ และขาดความรู้ความเข้าใจในการเตรียมการประเมินผล เทคนิคและวิธีการนิเทศที่โรงเรียนใช้คือ การสังเกตการสอน การเชื่อมชั้นเรียน การประชุม การหาวิธีให้ครูได้อ่านวารสารทางวิชาการ การสนับสนุนให้มีการประชุมปฏิบัติการ ส่วนการสาธิตการสอน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้จัดทำ ส่วนปัญหาที่พบ ได้แก่ ขาดการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง และผู้นิเทศขาดเทคนิค ทักษะ และประสบการณ์ในการนิเทศ

วรรณิ ชาณูชิต (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาของโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนที่ดำเนินงานนิเทศภายในดีเด่นระดับอำเภอ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ" ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมีขั้นตอนการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวางแผนโครงการ โดยคณะกรรมการนิเทศภายใน ทำการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ทำการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา

โดยวิธีประชุมปรึกษาหารือ แล้วจัดทำโครงการนิเทศภายใน ขึ้นการดำเนินงานตามแผนโครงการ คณะกรรมการนิเทศภายในมีการประชุม แบ่งงาน มอบหมาย และนิเทศชั้นเรียน ขึ้นการประเมินผล คณะกรรมการนิเทศภายในประเมินผลระหว่างการทำงานและสิ้นสุดโครงการ แล้วนำผลไปพัฒนางาน สำหรับปัญหาส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาในการดำเนินงาน

สมาน เศรษฐดาวิทย์ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา" ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาแบบการนิเทศภายในโรงเรียน ได้กำหนดเป็น 5 ขั้นตอน คือ ขึ้นเตรียมการนิเทศ ขึ้นการวางแผนการนิเทศ ขึ้นการดำเนินการนิเทศ ขึ้นประเมินผลการนิเทศ และขึ้นปรับปรุงการนิเทศ โดยขึ้นวางแผนการนิเทศจะดำเนินการประสานไปกับการจัดตั้งองค์การการนิเทศ และกำหนดวัตถุประสงค์และนโยบายซึ่งเป็นกระบวนการทำงานเป็นทีม ในขณะกิจกรรมการนิเทศได้มีการกำหนดมาตรการให้ขวัญและกำลังใจควบคู่กันไป อีกทั้งการประเมินผลจะเป็นการนำข้อมูลป้อนกลับไปปรับปรุงในแต่ละขั้นตอนให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย